

Raport de arhitectură – Structurile arheologice de pe str. Sf. Dumitru și str. Pictor N. Tonitza

Virgil Apostol,
Ștefan Bâlici, Claudia Apostol

1. Structurile arheologice de pe str. Sf. Dumitru și str. Pictor N. Tonitza

Vestigiile arheologice descoperite cu ocazia cercetărilor din zona bisericii Sf. Dumitru aduc informații importante referitoare la structura țesutului istoric al Bucureștiului. Se pare că în acest punct transformările radicale cunoscute din primul sfert al sec. XX – trasarea străzii Poștelor și continuarea unui tronson al străzii Sf. Dumitru până în str. Poștelor – au fost precedate de schimbări cel puțin la fel de fundamentale ale structurii urbane.

Structurile conservate, deși fragmentare, descriu patru orizonturi de transformare a acestei zone anterioare configurației actuale:

- Faza I: - fragmentele unei construcții din secolul al XVII-lea¹
- Faza II: - fragmentele unor construcții și al unor împrejurări înscrise unei organizări cu o orientare diferită față de traseul actual al străzilor
- Faza III: - construcții și împrejurări care conturează traseul uliței de legătură dintre ulița Nemțească și ulița Franțuzească – vechea uliță Sf. Dumitru
- Faza IV: - retrasarea uliței Sf. Dumitru

Faza I

Primei secvențe constructive îi pot fi încadrate vestigiile unei clădiri a cărei configurație nu poate fi reconstituită. Cele două ziduri conservate (Z 31, Z32) descriu probabil un culoar rampant de acces la un posibil subsol. Zidurile sunt realizate din cărămidă (27x14x4cm) legată cu mortar și aveau două nișe încheiate în arc. Se conservă câteva detalii de finisare – peretele tencuit și cărămida lăsată aparentă din arcul nișei – care pot sugera o tehnică de construcție timpurie.

Faza II

Acestei etape îi aparțin câteva ziduri a căror grupare în cadrul unor alcătuirii constructive este foarte dificil de stabilit. Zidurile Z 16 – Z 20 realizate din cărămidă legată cu mortar sugerează că aparțin aceleiași construcții. De asemenea, zidurile Z 11 – Z15 este posibil să fi făcut parte dintr-o construcție care în zona zidului Z 15 a avut o pivniță. Alte fragmente de zidărie (Z 4, Z 10?) care pot fi plasate în aceeași etapă constructivă au fost descoperite sub fundațiile *casei 1* și *casei 2* din cea de-a treia fază.

În apropiere de intersecția străzii Pictor Tonitza cu strada Franceză au fost descoperite urmele unei case (Z 49-51/*casă 4*) și a două amenajări din lemn (*amenajare 2, 3*). Construcția este posibil să fi fost parțial îngropată, stratul exterior al închiderii perimetrului având rolul de zid de sprijin. Pe o talpă de lemn (20-30cm) sprijinea o rețea de stâlpi (15x25cm) și grinzi pe care erau bătuți la interior și exterior dulapi verticali (5x35cm), iar spațiul dintre

¹Sub sămânța fundației acestei construcții a fost descoperit un tezaur monetar care oferă un *terminus ante quem* pentru edificarea acestei construcții la începutul secolului al XVII-lea (informație arhg. Gheorghe Mănușu-Adameșteanu).

dulapi umplut cu pământ. La interiorul acestei cuve „căptușite” cu lemn pe un alt rând de tălpi din lemn (20-30cm) se descărcău stâlpii suprastructurii așezați la un interax de 1,35 m. Stâlpii nu s-au conservat, însă lăcașurile în care se montau se păstrează cioplite pe talpa din lemn (11x15x5cm). În apropierea colțului sudic al *casei 4* a fost descoperită o pilă din zidărie (Z 48) construită direct peste talpa din lemn interioară. Rolul constructiv al acestei pile alături de alte structuri similare amplasate la colțuri sau pe o latură aflată în pantă² ar fi putut îmbunătăți comportamentul structural al acestei construcții cu infrastructură din lemn.

Faza III - ulița Sf. Dumitru

O mare parte dintre structurile arheologice descoperite pot fi plasate din punct de vedere cronologic în intervalul dintre jumătatea sec. al XVIII-lea și jumătatea secolului al XIX-lea prin relaționarea cu reprezentările din ridicările topografice ale inginerului Sultzer³ și ale maiorul Borroczyn. În ambele planuri⁴ ulița Sf. Dumitru este reprezentată pe un amplasament asemănător configurației actuale, însă datorită caracterul reprezentărilor – scara desenului – nu pot fi desprinse informații legate de traseul exact. Un indiciu în acest sens este dat de o construcție indicată de planul Borroczyn care supraviețuiește până după anul 1900 și este prezentată în ridicarea topografică din anii 1895-1899⁵. Această construcție împreună cu ruinele caselor descoperite (*casă 1, casă 2*) definesc direcția și profilul segmentului din Ulița Sf. Dumitru de la Ulița Nemțească până la biserica Sf. Dumitru.

Casa 1

La o distanță de aproximativ 2 m de frontul actual, în apropiere de intersecția dintre strada Sf. Dumitru și strada Smârdan au fost descoperite trei dintre zidurile interioare ale unei construcții. Zidul longitudinal Z 1 este realizat din cărămidă (22,5x11,5x4cm) legată cu mortar și are la baza fundației două arce de descărcare așezate peste o structură anterioară (Z 4).

Casa 2

Retras cu 1,70m de la aliniamentul străzii⁶ din secolul al XVIII-lea a fost descoperit zidul exterior (Z 6) al unei construcții cu subsol. Alte trei ziduri transversale (Z 5, Z 7, Z 8) delimitau trei încăperi boltite. Pornirile bolților din cărămidă se conservă de-a lungul zidului Z 6.

Casa 3

În zona de nord-est a parcelei bisericii Sf. Dumitru a funcționat până la trasarea tronsonului de legătură dintre strada Sf. Dumitru și strada Poștei o construcție cu un plan în formă de dreptunghi alungit. Fundațiile puțin adânci ale primei faze descriu o construcție simplă cu camere înșiruite (*casă 3/încăpere 1*) deservite de o prispă longitudinală pe latura estică (*casă 3/prispă*).

La intersecția străzii Sf. Dumitru cu strada Poștei, suprapusă parțial de gardul de zidărie al bisericii, a fost descoperită o încăpere dreptunghiulară realizată din

² În colțul nordic al construcției nu s-a conservat o structură asemănătoare, însă este posibil ca o pilă să fi fost amplasată pe latura orientată spre pantă care se află sub construcțiile actuale – în continuarea zidului Z 51.

³ F.J. Sultzer, Grund Riss der Haupt Stadt Bukurest in der Wallachei, 1780.

⁴ Informațiile din planurile realizate de maiorul Borroczyn au cu caracter general, dat fiind faptul că planul detaliat al acestei zone (caroul 50) a fost pierdut, rămânând doar planul de încadrare. Planul Sultzer este de asemenea un plan de încadrare realizat la scara 1:1000.

⁵ *Planul Bucureștilor ridicat de Institutul Geografic al Armatei, 1895-1899.*

⁶ Zidul Z 9 reprezintă probabil delimitarea la stradă a proprietății.

cărămidă legată cu mortar (Z 40-43) a cărei funcțiune este greu de imaginat în stadiul actual al cercetărilor⁷.

Cel de-al doilea tronson al vechii ulițe Sf. Dumitru (actualmente str. Pictor N. Tonitza) este posibil să fi fost delimitat spre vest de zidul Z 21-Z25 care ar fi reprezentat astfel zidul de împrejmuire a proprietății bisericii. Latura estică a acestui tronson al uliței nu a putut fi identificată. În conjectura propusă această limită ar fi suprapusă astăzi complet de frontul estic al străzii Tonitza.

Faza IV – retrasarea uliței Sf. Dumitru

Această etapă constructivă este reprezentată în zona cercetată de noul zid de delimitare a proprietății bisericii construit mai spre vest și avânt o altă orientare, apropiată de cea actuală. Această operațiune survenită probabil în urma unei distrugerii puternice a stabilit forma actuală a uliței Sf. Dumitru la care se aliniază construcțiile actuale din frontul sudic al străzii Sf. Dumitru și din frontul estic al străzii Pictor N. Tonitza. Reconfigurarea țesutului urban trebuie să fi fost o operațiune îndelungată care a fost consolidată abia la sfârșitul secolului al XIX-lea.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea mai înregistrăm și extinderea *casei* 3 prin adăugarea unei încăperi pe latura estică (Z 33, Z 37), construirea unui zid de delimitare (Z 27, Z 28) în continuarea zidului împrejmuitoare al bisericii și construirea unui zid cu o funcție probabilă de stabilizare a terenului (zid de sprijin – Z 29). Ultimele două operațiuni petrecute în intervalul 1899 - 1911 au presupus desființarea *amenajării 1* (*fântână?*) care provenea probabil din etapa anterioară. Zidul vestic de delimitare al parcelei bisericii a funcționat până cel târziu în anul 1911 când planul cadastral înregistrează strada Sf. Dumitru, gardul bisericii și construcțiile în forma actuală.⁸

2. Recomandări privind conservarea și valorificarea vestigiilor arheologice descoperite pe str. Sf. Dumitru și str. Tonitza

1. Nici o structură arheologică nu va fi demolată pentru realizarea infrastructurii din Proiectul de reabilitare a zonei pilot a Centrului istoric.

2. Cele două trasee ale străzii Sf. Dumitru trebuie puse în valoare diferențiat față de tronsonul din strada actuală Sf. Dumitru (legătura cu strada Poștei) prin: a. marcarea elementelor de țesut urban istoric prin tratarea diferențiată a pavajului în zona corespunzătoare vechilor străzi față de zona ocupată de edificiile corespunzătoare, dezvelite arheologic; b. amplasarea de panouri explicative, care să redea în detaliu configurația istorică și să prezinte puncte de interes cultural-turistic.

⁷ Continuarea cercetărilor pe strada Poștei va oferi informații despre relația acestei încăperi cu clădirea de la intersecția străzii Poștei cu strada Franceză.

⁸ mai puțin prelungirea tronsonului străzii Sf. Dumitru până în strada Poștei.